

Генерал-мајор **АЛЕКСА ДЕМНИЕВСКИ**

ВАНАРМИСКО ВОЈНО ВАСПИТАЊЕ

Ванармиско војно васпитање у прошлости није било толико значајно и тако сложено као данас. Уколико су ратови постајали све-обухватнији и дуготрајнији утолико је и ово васпитање постајало све значајније и сложеније, тако да данас заузима велике размере и веома видно место у склопу општих мера за јачање борбеног потенцијала сваке земље. То се може јасно видети из неколико примера који ће овде бити изнети:

Благодарећи веома вештој организацији ванармиског војног васпитања у виду разних полувојних формација (камуфлираних плаштом такозваних „културних“ и спортских друштава), Немачка је после Првог светског рата — у време кад није имала општу војну обавезу — успела да за кратко време, после одбацивања обавеза Версајског уговора створи снажну армију, којом је уздрмала цео свет. То је био један од фактора, који је омогућио ону заиста велику стабилност њене позадине у току читавог рата, упркос тешког бомбардовања градова и попуштања свих њених фронтова, нарочито у периоду од 1943—1945 године.

И у Совјетском Савезу је још од првих дана постојања совјетске власти уведено предвојничко обучавање омладине, које је одиграло видну улогу у данима после Октобарске револуције. Благодарећи овој обуци, којој је и Лењин придавао особито велики значај, Совјетска армија је у последњем рату имала неисцрпан извор попуње, коју је овај рат наметао у тако оштрој форми. Осим тога, Совјетски Савез је имао и врло јаку масовну организацију „ОСОВИЈАХИМ“, која и данас ради на војном васпитању народа.

У Француској је још 1910 године већ уведена војна обука омладине ван армије.¹⁾ По завршетку Другог светског рата Француска је поново увела предвојничку обуку, али на добровољној основи. У том циљу постоје центри за обуку, у којима се омладинци обучавају у

¹⁾ Том приликом је француски генерал Шанзи, између осталог рекао: „У рату се ефективни армије брзо троше тако да њихово попуњавање претставља највеће стратемске потешкоће. Резерве се припремају споро и површно и ми, војници, долазимо у врло незгодан положај — остајемо без војске или добијамо људе који су једино способни да дођу на кланицу и да мирно сачекају последњи час. Ова обавеза има за циљ да нас реши ових брига и да успостави плодноснуну везу између армије и позадине, без које је немогућ опстанак армије.“

падобранству, радарској служби и сл., да би после завршене обуке и положеног испита добили дипломе из војне, фискултурне или специјалне обуке. Најбољи међу њима имају право да бирају пук у коме ће служити војни рок и на допунско отсуство од више месеци, чиме им се, уствари, скраћује војни рок у армији. Иако је заснована на добровољној основи, ова обука сваке године обезбеђује на хиљаде већ формираних војника за попуну Француске армије.

Одмах по завршетку Другог светског рата у Чехословачкој, Пољској и Албанији отпочело је ванармиско војно васпитање народа на добровољној основи, преко спортских и других друштвених организација, али се оно у пракси показало као недовољно, јер није одговарало савременим потребама и војним захтевима. Зато је у периоду од 1947 до 1953 године извршена реорганизација ове делатности и законом уведена војна обука читаве омладине, а добрим делом и осталог становништва. Тако је у Чехословачкој законом од 1948 године предвиђена обука омладине коју спроводи организација „Савез регрута“ са младићима старијим од 14 година. У Пољској је на основу Закона од 1948 године уведена општа обавеза стручног припремања, физичке обуке и војне припреме омладине.²⁾ Овој обавези подвргнути су сви младићи и девојке од 16 до 21 године, а спроводи је организација „Служба Пољској“. И у Албанији је 1949 године усвојен закон о оснивању течајева предвојничке обуке, којима су обухваћени сви држављани од 16 до 19 година.

У Румунији, Мађарској и Бугарској постојале су још пре рата (а и за време Другог светског рата) војне организације, које су по фашистичком узору припремале омладину за службу у армији и за рат. Пошто је мировним уговором била забрањена општа војна обавеза у овим земљама, исте су приступиле и после Другог светског рата стварањем следећих организација, као што су на пример, „Савез бораца за слободу“ у Мађарској, „Добровољна организација за спорт и одбрану“ у Бугарској, „Друштво за спорт и технику“ у Источној Немачкој, „Добровољно друштво младих за одбрану домовине“ у Румунији и друге. Уствари, све ове организације изводе војну обуку са омладином и обучавају становништво у противавионској заштити, санитарској служби и разним гранама технике, које налазе примену у армији и рату. Ове организације користе се и за политички рад са омладином и осталим становништвом, а и за разне друге сврхе.

²⁾ Предвојничком обуком у Пољској, Чехословачкој и Албанији руководе министарства народне одбране преко војних и државних органа. У осталим земљама, у којима постоје т.зв. добровољне организације, овом обуком руководе централни савети или земаљски одбори, који су преко војних лица у њима повезани са Министарством народне одбране. Основне организације у градовима налазе се по фабрикама, установама, рејонима и школама, а на терену по селима и задругама. Унутар основних организација постоје кружоци по гранама делатности, којима руководе стручна лица. Наставни кадар су већином активни и резервни официри и подофицири армије, а за стручна предавања и вежбе користе се разни стручњаци, као лекари и друга лица.

У поменутих источно европским земљама сеоска омладина се обучава једанпут или двапут недељно у току дана, а увече се одржавају разни кружоци на којима учествују и старија лица. На сличан начин се обучава и радничка омладина. У неким од ових земаља по градовима се одржавају једномесечни курсеви, на којима омладина живи правим војничким животом. Програми обуке обухватају основна војна знања, с тим што је тежиште наставе на настави гађања и тактичкој обуци. Поред овога, да би постали универзални борци, омладинци упражњавају разне спортске дисциплине, као: трчање, савлађивање разних препрека, пливање и друге, а у земљама са развијеном техником упознају се са вештинама везаним за технику (једриличарство, падобранство, радиотехника, пилотирање, мотоциклизам и сл.). Општа је тежња да кроз ову обуку омладина добије сва она борбена и техничка знања која су потребна савременом борцу.

У Шведској се посвећује велика пажња разним помоћним полувојничким организацијама. Једна од таквих је „Дивилна одбрана“, у коју сваки грађанин од 16 до 65 године може бити позван на обуку. Свака провинција има своју дирекцију, а ове се деле на среске организације које редовно изводе обуку са својим чланством. Један део грађана учествује у служби заштите фабрика и установа, док су остали распоређени у службу за извиђање и везу, противпожарну службу, техничку службу, службу противавионске заштите, санитетску службу, службу за евакуацију и др. Овде постоје и друге добровољне полувојничке организације, као што су стрељачке организације, женска организација, „Лоте“ и др. Ванармиско војно васпитање народа је на сличан начин организовано и у Норвешкој, Швајцарској и другим земљама, које располажу релативно малим армијама и које, баш због тога, морају полагати најозбиљнију пажњу овом васпитању као једном од најефикаснијих средстава за припрему народа и одбрану земље.

Програм обавезне војне обуке ђака средњих школа и студената факултета у Турској обухвата све гране војне службе. Осим тога, овде је јако развијена скаутска организација, затим ваздухопловна лига „Турска птица“, као и друге организације које раде на ванармиском војном васпитању народа.

У Сједињеним Америчким Државама поклања се озбиљна пажња војној обуци студената у високим грађанским школама и факултетима, у циљу попуне армије резервним официрима. У овим школама, поред редовног школског програма, студенти прелазе и програм војне обуке нижег и вишег течаја. При томе, већина студената изучава општи војни програм, тј. заједничке предмете за све родове и службе, док се у неким школама војна настава изводи према програмима за поједине родове и службе. За време лета слушаоци виших течајева одлазе на обуку у војне логоре ради практичне примене стечених војних знања.

И у многим другим земљама на високим школама заведен је војни студиј, који траје исто толико колико и редовно школовање и

који омогућава добијање резервног официрског кадра без прекидања редовних студија и служења армије. У овом случају студенти за време распуста обавезно учествују по месец и више дана на вежбама у војним јединицама, које им се урачунава у рок службе у армији, а на крају студија полажу испит за резервног официра.

Ванармиско васпитање ће и у будућности — све док буде ратова — претстављати за мирољубиве народе једну од веома важних компонената њихове успешне одбране, али и служиће, с друге стране, као ефикасно средство у рукама агресора за лакше и брже остварење његових завојевачких и поробљивачких циљева. Значај ове врсте васпитања постаје све већи у савременим условима — кад рат тако дубоко задире у све области људске, друштвене и државне делатности — у доба кад би рат обухватио и тако снажно потресао читав свет. Нема сумње да би савремени рат био општи и свеобухватан, јер би у њему учествовале — на један или други начин — све умне, моралне и материјалне снаге зараћених држава. Тај рат не би признавао никакве просторне границе на копну, мору и у ваздуху, тако да би се његов утицај јако осећао не само на фронту него и у дубокој позадини. Међутим, ту се не би могло говорити о фронту и позадини у класичном смислу, јер би се они толико преплitalи и прожимали да би читава територија претстављала ратно поприште, на коме би се опасност манифестовала јаче или слабије. Нападнуте земље биле би изложене најразличитијим врстама непријатељске делатности — нарочито у првој, најкритичнијој фази рата — тј. изненадним, јаким и дубоким продорима оклопних и моторизованих јединица, нападима већих или мањих ваздушних десаната, јачим или слабијим нападима из ваздуха, диверзантским дејствима, саботажама, разним облицима пропаганде и обавештајне службе, итд. Према томе, у савременом рату се не може рачунати на неку апсолутну сигурност ма ког дела државне територије, без обзира на њену удаљеност од места на коме се додирују противничке снаге. Напротив, у ери наглог развоја савремене технике (нарочито ваздухопловства и нуклеарног наоружања) могу се очекивати велике опасности и у зонама дубоке позадине — чак и веће него на фронту — па и тамо где безбедност до недавно није ни најмање долазила у питање. Очигледно је да у таквим условима противничке стране морају чинити огромне напоре за успешно вођење савременог рата. Њима ће бити нужна једна свеобухватна, чврста и сложена ратна организација, у којој ће сваки део вршити извесну унапред одређену функцију. Без хармоничног рада сваког дела те огромне машине, коју уствари претставља наоружан народ, не би се могло рачунати на позитиван исход рата. Природно је да ће улога појединих делова те организације бити различита и да значај њихове улоге може постајати већи или мањи, али се ниједан од тих елемената не би смео занемарити, јер би се то неминовно негативно одразило на рад целине.

Ефективне оружане снаге, свакако, заузимају најважније место у систему ратне организације сваке земље, јер оне претстављају

њену моторну снагу. Међутим, треба учити да су садашње оружане снаге, саме по себи тако сложене и разноврсне да се не могу замишлити без разних извора за своју попуњу, нарочито у условима њиховог брзог трошења — у доба уништавајућих битака. С друге стране, и савремено наоружање је толико многобројно, разноврсно и сложено по конструкцији да је данас нужна далеко дуготрајнија обука војника него раније, да би се постигли умешно руковање и његова правилна и целисходна употреба. Другим речима, данас више није довољан само законом прописан рок службе у сталном кадру да би савремени борци на фронту и у позадини могли да одговоре својим компликованим дужностима. То би се, истина, могло постићи продужењем рока службе, али и том продужењу има граница преко којих се не би смело ићи, а да то не изазове тешке последице по читаву привреду земље. Зато се морају тражити друге форме обуке које ће омладинцима пружити извесна војна знања пре ступања у кадар и које ће та знања одржавати и допуњавати после њиховог изласка из војске.

На том плану васпитања и припремања народа за одбрану односно рат, ванармиско војно васпитање пружа широке могућности за рад и то са најширим народним масама. Огромна улога ванармиског војног васпитања може се сагледати ако се имају у виду многобројне штетне последице које би у савременом рату изазвале разне напред наведене активности непријатеља. Ванармиско војно васпитање, у том случају, имало би задатак не само да отклања или умањује дејство тих последица, него — што је још важније — да послужи као солидан и неискрпан извор за попуњу армије — као најважнијег ратног инструмента — чија ће ефикасност, поред осталог, зависити и од тога да ли је и у ком степену претходно обучено људство које у њу ступа.

Ванармиско војно васпитање, према томе, има задатак да припрема читаво становништво за вршење многобројних дужности које му могу пасти у део у току савременог рата. Оно треба да обезбеди солидну обуку, организацију и мобилизацију разних група грађана (који нису ушли у редове оперативне армије) тако да за најкраће могуће време могу ступити у акцију у случају искрцавања ваздушних десаната, продора непријатељских снага, бомбардовања градова, напада на разне објекте (фабрике, индустријска предузећа, магацине, руднике, електричне и термо централе, мостове, пристаништа, итд.), затим у циљу локализовања пожара, отклањања рушевина, пружања санитетске помоћи настрадалима, сузбијања непријатељске пропаганде и обавештајне службе, хватања саботера и диверзаната, итд., итд.

Очигледно је да ванармиско војно васпитање — с обзиром на сложеност и многобројност задатака који се постављају у савременом рату — мора бити свестрано и правилно организовано. Пре свега, морају се наћи најцелисходније форме обуке која ће за најкраће време обезбеђивати сигурно извршавање постављених задатака. Поред тога, оно се мора непрекидно спроводити у миру и рату, јер би

се сваки кампањски рад негативно одражавао на крајњи успех. Зато ванармиско војно васпитање треба да буде у центру пажње одговорних војних и цивилних органа. Оно се углавном може спроводити у виду предвојничке обуке омладине и цивилне заштите грађана и на бази добровољног ванармиског војног васпитања чланова друштвених организација.

Предвојничка обука омладине, свакако, има највећу улогу, јер она највише подиже одбранбену моћ земље. Она има задатак да омладини, још пре њеног ступања у кадар, пружи основна војно-стручна знања, да од ње створи дисциплиновану организацију и свесне појединце и да тиме знатно олакша извођење наставе кад омладинци буду ступили на отслужење свог законског рока. Међутим, предвојничка обука има велики значај и у погледу општег и политичног образовања и васпитања омладине које се постиже свестраним културним, политичким и физичким радом, тако да она, уствари, претставља јединствени систем борбеног и општег образовања. Према томе, нема никакве сумње да се омладина у случају потребе може корисно укључивати и у редове армије, чак и после краће припреме, само ако би се њена обука правилно поставила и целисходно изводила. Поред тога, она може извршавати и самосталне задатке у позадини, као јединице територијалне одбране, а и у сарадњи са деловима оперативних јединица који би се налазили у њиховој близини. С обзиром на релативно кратко време које стоји на расположењу за ову обуку, неопходно је да се сваки тренутак рационално искористи; да се омладинци обучавају само оноем што ће им бити најпотребније, и да се код њих претежно примењује практична и очигледна настава. Ако се има у виду да се омладина у предвојничкој обуци мора обучаваати у извођењу гађања и оспособљавати за извршење разних војних дужности, борбених радњи и задатака, навикавајући је у исто време на војнички ред и дисциплину, онда ће бити јасно да она омогућава скраћивање рока војне службе у кадру — чиме се знатно растеређује државни буџет и помаже привреда земље.

Природно је да и наша земља поклања озбиљну пажњу ванармиском војном васпитању, а нарочито предвојничкој војној обуци. У својој поруци Конгресу наставног кадра предвојничке обуке, који је одржан прошле године, друг Тито је између осталог рекао: „Наша земља је мирољубива и стога њени напори на јачању одбранбене способности народа значе учвршћење оних снага које се боре за мир у свету и у том светлу служба предвојничке обуке претставља пут који ће увек бити гаранција оспособљености целокупног нашег народа за извршење те велике задаће према нашим будућим генерацијама и човечанству уопште“. Овакво гледање на њену улогу, као и перспектива њеног даљег развоја нашли су свој одраз и у нашем новом Закону о народној одбрани.

Служба цивилне заштите такође има првокласан значај. У савременом рату потребна је савршена подела рада на читавој државној

територији — на фронту и позадини, јер је узајамна зависност између фронта и позадине тако велика да се једно без другог не може замислити. Плодоносне резултате тако усклађеног односа имали смо у току Народноослободилачког рата. Оперативне јединице на фронту могу много сигурније и успешније да дејствују ако позадина добро функционише и обратно. А пошто ће позадина — као неопходан ослонац и база оперативних јединица — бити изложена разним видовима непријатељског дејства, очигледно је да се морају организовати и неке посебне снаге за парирање тих дејстава. Одвајање таквих снага од оперативних јединица знатно би смањивало ударну моћ оперативне армије на фронту, тј. оне армије која је и онако малобројна код малих земаља. Међутим, у позадини постоји много већа „армија рада“, која се на свој начин бори за остварење заједничких циљева — за одбрану земље од агресије. Наиме, у савременом рату се не сме допустити да замре привредни живот, већ су нужна већа напрезања у циљу повећања производње за потребе становништва, а нарочито за ратне потребе. За тај задатак се мора ангажовати све становништво оба пола, и то не само за производњу, већ и за борбу образујући на тај начин „борбену армију рада“. Природно је да је овде неопходна војна организација, савршена дисциплина и подела рада. Тако, например, у свим градовима и индустриским областима требало би организовати не само мобилне јединице противавионске одбране, већ и посебну противавионску заштиту. У том циљу били би од велике користи разни курсеви, на којима би се становништво обучавало у пружању прве помоћи, ватрогасној служби, рашчишћавању рушевина и сл. Службу цивилне заштите требало би организовати и на железничким станицама и објектима, на поштама, пристаништима, трговачким предузећима, државним установама, јавним зградама, болницама, станбеним зградама, итд., итд. Поред тога, и по селима требало би организовати јединице противавионске заштите, чије би људство било оспособљено за локализацију и спречавање пожара у селима, житним пољима и шумама, за спречавање тровања стоке и хране, као и за обављање других послова.

Нашим новим законом о народној одбрани предвиђене су одговарајуће мере за заштиту позадине, тако да је досадашња служба противавионске заштите прерасла у службу цивилне заштите грађана, која ће имати задатак да штити грађане у позадини не само од дејства из ваздуха, већ и од других активности непријатеља, укључујући ту и дејство атомских, биолошких и хемиских средстава, као и евентуалне елементарне непогоде.

Добровољно ванармиско војно васпитање чланства друштвених организација такође заузима видно место у припремању и оспособљавању широких народних маса за одбрану земље. Ово васпитање код нас спроводе организације Савеза бораца НО рата, Удружења резервних официра, СТВ „Партизан“, Народне технике, стрељачке, планинарске, ваздухопловне и друге спортске и стручне организације, које, поред спортског и стручног, имају и патриотски карактер,

тако да успешно раде на политичко-идеолошком уздицању свога чланства и народа и на развијању њихове политичке свести. У том циљу програми ових организација обухватају изучавање искустава Народноослободилачког рата, подизање физичке способности људи, припремање кадрова за руковање модерном техником, обучавање грађана санитетској и другим службама, извођење мањих и већих заједничких војних вежби (које имају и велики политички значај, јер на њима долази до тесне сарадње између тих организација и Армије, и до оживљавања успомена на поједине догађаје из нашег рата), итд. Поред тога, центри за ванармиско војно васпитање пружају широке могућности свим организацијама за рад на ванармиском војном васпитању чланства одржавањем разних течајева, вежби, изложби, такмичења, предавања и других форми рада, за упознавање чланства једне организације са делатношћу осталих организација, за његово опште и културно уздицање, итд. Међутим, то не значи да су ово неке полувојничке организације у којима је ликвидиран њихов спортски карактер, већ само то да су оне свој спортско-стручни рад повезале и допуниле интензивним радом на војном васпитању свога чланства, у циљу оспособљавања за одбрану своје земље.

Већ је истакнуто да се и у низу других земаља поклања велика пажња војном васпитању омладине и народа ван армије. Оне су, упоредо са припремањем армије, укључиле своју омладину у предвојничку обуку а остало становништво у ванармиско војно васпитање преко разних организација у циљу њиховог припремања и оспособљавања за разне задатке и службе у рату. У свету готово и нема земље која ванармиском војном васпитању народа не поклања потребну пажњу и која га не спроводи на овај или онај начин. Напротив, данас је општа појава да се томе питању даје све већи значај и шира улога, тако да свака држава са својом омладином изводи предвојничку обуку (која претставља прву фазу у дугој припреми и изградњи савременог борца), и кроз ванармиско војно васпитање припрема и одржава у готовости целокупно остало своје становништво. Само овде треба уочити једну битну разлику. Наиме, мирољубиве земље су принуђене да предузимају све мере које би могле допринети праведној одбрани њиховог територијалног интегритета и независности. У те мере спада и свестрана организација ванармиског војног васпитања, јер је несумњиво да би такво васпитање, у случају вођења једног праведног одбранбеног рата, дало веома позитивне резултате и допринело непобедивости народа који је спреман да се бори за своју слободу. Зато код мирољубивих и социјалистичких земаља, које своју политику заснивају на мирној коегзистенцији, сарадњи међу народима и равноправности, нема и не може бити опасности од такве организације. Напротив, у земљама са нестабилним

друштвеним поретком, могло би се десити да таква организација, макар и полувојничка, искористи своје оружје баш против оних који би јој га дали у руке. Али, с друге стране, не би требало изгубити из вида да и агресор, који стреми завојевању и поробљавању, може успешно да користи институцију ванармиског васпитања, ако би своје становништво фанатизовао и припремао за пљачку и агресију, као што је то био случај у нацистичкој Немачкој и фашистичкој Италији. Зато мирољубиви народи морају будно да прате све симптоме опасности које би им претиле ако би се ванармиско војно васпитање у било којој земљи користило за оживљавање милитаризма и реваншизма и за остварење освајачких тежњи. Наш став у погледу улоге и значаја ванармиског војног васпитања је потпуно јасан. Он се може видети из експозеа државног секретара за народу одбрану, поднетог у Савезној народној скупштини на дан 27 марта 1956, у коме је генерал армије Иван Гошњак, између осталог, рекао: „Верујем да ће у будућности у измењеним унутарњим условима, када социјалистичка свест становништва до те мере порасте и у измењеним међународним односима, овај сада помоћни начин војничког обучавања народа постати један од главних. У вези с таквом несумњивом перспективом која не мора бити ни сувише далека, потребно је да се све садашње форме предвојничке обуке и ванармиског војног васпитања негују и даље развијају, отстрањујући сувишну крутост и повезујући војничко обучавање са идеолошко-политичким васпитањем омладине“.